

Landskap: Småland. Upptecknat av: Gustaf Carlsson.
Härad: Södra Tjust. Adress: Stormandebo, Ankarsrum.
Socken: Hallingeberg. Berättat av: F. lantbr. C. Larsson.
Uppteckningsår: 1938. Född år 1858. i Hallingebergs socken

Uppteckningen rör Svedjebruk.	Sid. 1.
Om julkärve och andra julseder.	" 5.
Förfarande vid flyttning.	" 8

ACC. NR. 5727

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Småland. Upptecknat av: Gustaf Carlsson.
Härad: Södra Tjust. Adress: Stormandebo, Ankarsrum.
Socken: Hallingeberg. Berättat av F.lantbr.C. Larsson.
Uppteckningsår: 1938. Född år 1858 i Hallingebergs socken.

Sid. 1.

Uppteckningen rör Folkminnesarkivets frågeformulär ang. svedjebruk.

Svedjebruk torde här på orten knappast ha förekommit på i det närmaste hundra år. Ingen här nu levande äldre person har varit med om arbetet, men väl hört berättas därom. Åtskilliga namn ha också sin uppkomst från svedjebrukstiden och leva kvar än i dag, såsom Svedlyckan, Bastsveden, Pinnbärssveden, Svedkärr, Nysvederna o.s.v., syftande å åkerlyckor, små hagar och betesmarker samt i sista fallet en liten skogsgård. En annan benämning är också "Brånan" - bränn, bränna. Gårdsnamnet Brånängen torde ha sitt upphov av "brännan". "Fälla" torde vara en annan benämning å platsen för svedjan. Gårdsnamnet Herrfällan tyder på samhörighet med "fälla" Ett gammalt talesätt: "Det ryker som e fälle", torde också hänsyfta just på svedjebränningen eller kanske än mer på röjningen.

Av traditionen som lever kvar om svedjebruk kan nämnas:

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR. 5727

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Småland. Upptecknat av: Gustaf Carlsson.
Härad: Södra Tjust. Adress: Stormandebo, Ankarsrum.
Socken: Hallingeberg. Berättat av F. lantbr. C. Larsson.
Uppteckningsår: 1938. Född år 1858 i Hallingebergs socken.

2.

Uppteckningen rör forts. om svedjebruk.

Arbetet med "fällan" började i maj. Man högg ned större barrträd till en början. Efter slåttern fälldes lövträden, och lövet "bröts" och tillvaratogs till vinterfoder. Det bästa av lövveden kördes efterhand hem till husbehovsved till vintern. På eftersommaren påföljande år tändes "fällan", varvid ris, mossa, ljung och småstubbar avbrändes. Så röjdes marken. De grövre, föga brandskadade stockarna, användes åtminstone delvis till stängsel kring det avbrända området. Då "fällan" eller sveden var röjd besåddes den med höstråg, som nedmyllades med s.k. rasslor- redskap av trä med pinnar i nedändan eller möjligen jernkrok.

Enligt vad som berättas skulle det ha blivit en präktig råg på svedjorna det kommande året. Som marken emellertid var stenig och trakten utpräglad skogsbygd, torde svedjan endast i gynnsamma fall ha hållits öppen som åkerjord. I allmänhet blev svedjan först

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR. 5727

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Småland. Upptecknat av: Gustaf Carlsson.
Härad: Södra Tjust. Adress: Stormandebo, Ankarsrum.
Socken: Hallingebergs socken. Berättat av F. lantbr. C. Larsson.
Uppteckningsår: 1938. Född år 1858 i Hallingebergssocken.

3

Uppteckningen rör forts. om svedjebruk. slåtterväxl och sedan betesmark (sved, hage). Vår marken mager och låg på berggrund fick skogen efterhand på nytt erövra arealen.

Enligt traditionen upphörde svedjebränningen i trakten dels genom enskilt påbud, då egendömnarna vida omkring ägdes av Ankarsrums bruk - ett familjebolag - och skogen tidigt kom att rationellt utnyttjas främst till träkol. Även en lag torde på 1860-talet eller möjligen på 1870-talet ha förbjudit svedjebruket.

En uppgift belysande ovannämnda påbud förtäljer, att en lantman i trakten omkring 1862 (ej senare) hade en nyodling (mossmark) besädd med råg. Grödan blev så ovanligt "klåk" och tät att den "lade" sig med påföljd, att rågstjälkarna ruttnade nedtill. Följaktligen utveckledes varken "halm" eller ax. För att befria åkern från den betäckning, som emellertid blev kvarliggande av rågväxten, tände bonden på detsamma. Dels gick därvid elden illa åt ävjejorden och an-

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR. 5727

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Småland. Upptecknat av: Gustaf Carlsson.
Härad: Södra Tjust. Adress: Stormandebo, Ankarbrum.
Socken: Hallingeberg. Berättat av F.lantbr. C. Larsson.
Uppteckningsår: 1938. Född år 1858 i Hallingebergs socken.

4.

Uppteckningen rör forts. om svedjebruk.

tände denna, dels ansågs bränningen strida mot påbudet om svedje-
bruks förbjudande, varför mannen av husbonden blev uppsagd för av-
flyttning från sin arrendegård.

ACC. NR. 5727

Landskap: Småland. Upptecknat av: Gustaf Carlsson
Härad: Södra Tjust. Adress: Stormandebo, Ankarsrum.
Socken: Hallingeberg. Berättat av F.lantbr. C. Larsson.
Uppteckningsår: 1938. Född år 1858 i Hallingebergs socken.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Sid. 5.

Uppteckningen rör Svar på frågeformulär nr 3.
Om julkärve och andra julseder.

Några andra seder med säden och nekarna ha inte förekommit
än att julnekar uppsatts åt fåglarna på julafton. I allmänhet var
det havrenekar, som uppsattes. Detta företogs på förmiddagen, och det
var vanligt att de bästa och axrikaste nekarna vid tröskningen lades undan
undan åt fåglarna. Gav man fåglarna rikligt med korn och nekar vid
jul, fick man det igen i form av bättre skörd, ansågs det.

I allmogehemmen upphörde arbetet å julafton vid middagstiden.
Efter grundligare tvagning än vanligt om lördagarna beredde man sig
att fira helgen. Längre tillbaka bredde man ut halm på golvet. Endast
sparsamt förekom seder med julgåvor i de fattiga hemmen. Förströelser-
na växlade något. Man lekte litet, gudsordet lästes och julmåltiden
förtärdes. I allmänhet var det "dopp i grytan" samt gröt och sovel av
julslakten. Ganska tidigt gick man till sängs för att kunna vakna och

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR. 5727

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Småland. Upptecknat av: Gustaf Carlsson,
Härad: Södra Tjust. Adress: Stormandebo, Ankarsrum.
Socken: Hallingeberg. Berättat av F.lantbr. C. Larsson.
Uppteckningsår: 1938. Född år 1858. i Hallingebergs socken.

Sid. 6.

Uppteckningen rör forts. om julkärve och andra julsedår.
gå till julottan. Någon av kvinnorna i huset bjöd strax efter mid-
natt omkring smörgåsar med fläsk, korv och ost på. En stor sup samt
juldricka togs därtill. Denna måltid fick bli styrkekost innan man
gick till julottan. Ost, bröd och annat sovel skulle stå framdukat
natt och dag under julhelgen. Ingen fick gå ofägnad ur huset under
julen och julnatten kommo de döda åter på besök och smakade de levandes
framsatta kost, troddes det.

I Gladhammars kyrka, måler sägnen, firade de döda julotta i
midnattstimmen mellan julafton och juldagen. Kom någon tidigt till
julottan (en sådan som hade "lätt för att se", som det "visade" sig
för) kunde han kanhända få se kvardröjande döda. Sandkorn och mull-
stoff kunde också upptäckas i bänkarna efter de dödas gudstjänst.

Under juldagen utfördes endast de nödvändigaste sysslorna.

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR. 5727

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Småland. Upptecknat av: Gustaf Carlsson,
Härad: Södra Tjust. Adress: Stormandebo, Ankarsrum.
Socken: Hallingeberg. Berättat av F.lantbr. C.Larsson.
Uppteckningsår: 1938. Född år 1856 i Hallingebergs socken.

Sid. 7

Uppteckningen rör forts. om julkärve och andra julseder.

Djurens foder var tillagat före helgen och gödseln bars inte ut ur ladugården, endast skyfflades undan litet. I tjustbygden var det så sed, att de manliga ungdomarna smögo sig upp tidigt annandagsmorgonen för att "måka" i grannens och närliggande gårdars fähus. På grund av gödselanhopningen blev det egt styvt knog en stund, och det ansågs som duktigt om den arbetande kunde fullgöra förrättningen ordentligt utan att bli sedd och upptäckt. Sedan gällde det för husfolket att lista ut vem den arbetsvillige var, ty kutymen fordrade att han senare bjöds på förplägnad.

Resten av juldagen sedan man kommit hem från julottan tillbragte var och en i stillhet i sitt hem. Ingen gick på besök under juldagen. Först annandagen och senare började julkalasandet.

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR. 5727

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Småland. Upptecknat av: Gustaf Carlsson
Härad: Södra Tjust. Adress: Stormandebo, Ankarsrum.
Socken: Hallingeberg. Berättat av F. lantbr. C. Larsson.
Uppteckningsår: 1938. Född år 1858 i Hallingebergs socken.

Sid. 8.

Uppteckningen rör Förfarande vid flyttning.

En tradition förtäljer, att en änka bodde som "innersmor" i en gård, d.v. s. då mannen levde hade makarna brukat gården, men efter dennes frånfälle fick gumman ett rum ovanpå i stugan att bo i. Osämja uppstod mellan änkan och det nya gårdsfolket med påföljd att änkan till sist måste flytta därifrån. För att skydda sig mot gummans illvilja och ev. förmåga, att göra illa, kusa, kastade de kvarboende kvinnorna eldglöder efter henne då hon sista gången lämnade huset. I och med denna handling, troddes det, hade änkan ingen förmåga att hämnas på sina fiender. Annars kanske varken folk eller djur fått någon "treven" på gården o.s.v.

Då man flyttade från en gård skulle man om möjligt undvika att flytta på en måndag eller på en fredag. Flyttade man på en av dessa dagar, fick man otur och otrevnad på den nya platsen. Man

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR. 5727

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Småland. Upptecknat av: Gustaf Carlsson.
Härad: Södra Tjust. Adress: Stormandebo, Ankarsrum.
Socken: Hallingeberg. Berättat av F.lantbr. C.Larsson.
Uppteckningsår: 1938. Född år 1858 i Hallingebergs socken.

Sid.9

Uppteckningen rör forts. om Förfarande vid flyttning.

skulle vid flyttningen inte heller raka med sej allt ätbart utan åtminstone
minstone lämna en liten bulle eller dylikt i skafferiet. Husrået
skulle nämligen ha något tills huset blev bebott igen och i gengäld
troddes man få trevnad och välmåga i det nya hemmet. Att kasta ut några
några slantar efter sig vid bortdragandet från gården skulle även
bringa lycka och trevnad å den plats dit man kom.